

Muzică barocă la Sala Radio – LE ROY DANSE (avancronică)

(Grigore Constantinescu – 18 februarie 2015)

Într-un anume fei, vorbind despre **Jean Baptiste Lully (1632-1687)** suprapunem arta marelui artist al Barocului cu domnia lui Ludovic al XIV-lea, Regele Soare, moment de culminație a absolutismului monarhic european, în care regatul Franței avea să devină unica superputere continentală. Curtea Regelui-Soare era cea mai elegantă și bogată Curte a lumii civilizate, iar construirea Palatului de la Versailles reprezenta punctul culminant în arhitectonica și arta decorativă a continentului. În acest context artele capătă un avânt nemaiîntâlnit, reflectând splendoarea civilizației italiice, cu Florența renașcentistă a atotputernicelor familii Medici și Borgia.

Devenind un timp „centrul universului” Curtea Franței este un magnet pentru intelectualii, artiștii atrași din toate colțurile lumii de bogăția, toleranța estetică și relaxarea ei morală. Paradoxal, un italian din Florența, pe nume Giovanni Battista Lully, devine la Paris – unde este naturalizat francez sub numele de J.B. Lully – într-un timp relativ scurt, compozitorul oficial al Curții lui Ludovic al XIV-lea și – prin talentul său neobișnuit – creatorul operei naționale franceze în cuprinsul Barocului Francez. Desigur, în ascensiunea extraordinară a lui Lully pe firmamentul celebrităților șansa a fost reprezentată de însuși Regele-Soare. Această nobilă poreclă a fost inspirată nu numai de splendoarea Curții de la Paris ci și de pasiunea Regelui Ludovic al XIV-lea pentru dans, balet și – prin extensie – muzică. Rolurile scrise pentru Maiestatea Sa îl puneau în postura de monarh, erou antic sau zeu iar rolul său preferat era încarnarea Soarelui. De nenumărate ori, adolescentul și mai apoi tânărul rege apăruse în postura astrului zilei și, potrivit mărturiilor, Ludovic al XIV-lea dădea rolului o strălucire neobișnuită. Mai mult decât atât, se spune că evoluția sa coregrafică era impecabilă.

Jean Baptiste Lully – va face o carieră fulminantă în Franța. Obsesia sa de a cultiva persoane influente și nepăsarea cu care întorcea spatele celor mai puțin importanți sau căzuți în dizgrație i-au atras multă admirație față de „talentele” sale de curtean intrigant, reușind să atragă atenția Regelui. În februarie 1653, Lully și suveranul vor dansa împreună în același balet (Ballet de la nuit), care-i va aduce lui Ludovic al XIV-lea supranumele de Regele Soare. La mai puțin de o lună, Lully era numit în postul de Compozitor al muzicii regale (Compositeur de la musique instrumentale du Roi). Această numire va fi începutul unei legături îndelungate dintre compozitor și Rege. Ea marchează de asemenea începutul lungii și nemiloasei „dictaturi” muzicale a lui Lully în Franța. În 1657 Lully era deja responsabilul Baletelor Curții și ansamblului Les violons du Roi, orchestră care îl însoțea pe Suveran în toate deplasările și care îi cânta la masă. Les violons du Roi este considerată de specialiști prima orchestră simfonică din Istoria Muzicii. În mai puțin de zece ani Lully câștigase controlul total asupra întregii muzici de la Curte.

Moartea cardinalului Mazarin în 1661 îl aduce definitiv pe tron pe Ludovic al XIV-lea și face din el stăpânul deplin al regatului Franței. Lully este imediat numit Maestrul Muzicii familiei regale, iar la nunta sa cu Madeleine Lambert va participa întreaga Curte în frunte cu Regele. Este momentul în care debutează. Din acești ani datează și colaborarea sa strânsă cu dramaturgul Jean-

Baptiste Poquelin – Molière. Compozitorul a creat pentru spectacolele acestuia dansuri, momente de muzică vocală și scene complexe. Piese ca Burghezul gentilom, Căsătoria forțată, Sicilianul și altele au purtat amprenta muzicală a lui Lully care se vor transfera în tragediile sale lirice. Din colaborarea dintre cei doi mari artiști au luat așa-numitele balet-comedii, în care Lully a contribuit la crearea unei unități dramatice fără precedent. Ascensiunea muzicală a lui Lully coincidea din fericire cu un vârf al literaturii franceze. Treptat, muzicianul câștigă dreptul de a prezenta opere și, în 1672 creează L'Academie royale de musique care va deveni unicul organism de aprobare a unei lucrări publice în Franța. O instituție omnipotentă ce făcea din italianul acesta ambițios stăpânul absolut al muzicii celui mai puternic regat din lume.

După ce Academia Regală de Muzică a absorbit și Teatrul Regal (împreună cu toate drepturile ce decurgeau din aceasta) în urma decesului lui Molière, mulți intelectuali francezi iau atitudine (La Fontaine și Boileau se numărau printre cei mai înverșunați dușmani ai compozitorului), dar singurele urmări ale acestor atacuri furibunde au fost doar mai multe onoruri și demnități acordate de augustul său protector. Lully începe să compună tragediile sale lirice, opere combinate cu balet. Dansul și muzica au fost expresiile artistice favorite ale compozitorului și din aceasta combinație s-a născut stilul francez, care va cuceri Europa. Între 1658 și 1671 Lully scrie nu mai puțin de treizeci de balet. În acestea el va exploata și impune în lumea muzicală dansuri precum: menuetul, gavotta și bourée-ul. Aceste dansuri vor fi coloana vertebrală a Suitei baroce.

Lully începe producția sa de opere: una pe an în următorii 14 ani, cu excepția anului 1681. Operele muzicianului erau structurate în câteva secțiuni distincte: uvertură, simfonii (părți de atmosferă și acțiune) și balet. Toate aceste secțiuni evoluau în jurul ariilor și recitativelor ce urmau o acțiune specifică. Datorită poetului-libretist Philippe Quinault, aprofundează subtilitățile limbii franceze și, părăsind exemplele italiene, reușește să impună un stil caracteristic în melosul și recitativele tragediilor sale lirice (**Les Fetes de l'Amour et de Bacchus, Cadmus et Hermione** – prima mare operă franceză, **Phaeton, Amadis, Roland, Armide**) conferind muzicii orchestrale o importanță aparte prin uvertura în stil francez și specificul ornamenticii clasice. Această formă de operă a devenit cunoscută drept tragédie lyrique și a constituit un pas enorm în dezvoltarea ulterioară a operei. Compozitorul aduce și inovații îndrăznețe: în *Le Triomphe de l'Amour* folosește pentru prima oară în istorie balerine, dansatoare profesioniste. Până atunci numai bărbații aveau privilegiul să apară ca dansatori. De asemenea, recitativele sunt pentru prima oară însoțite de acompaniament instrumental. Toate aceste inovații îndrăznețe au fost posibile datorită personalității creatorului și poziției privilegiate a muzicianului la Curte.

Spre sfârșitul anului 1686, Ludovic al XIV-lea, grav bolnav, se însănătoșește complet. Pentru a celebra vindecarea aproape miraculoasă a augustului său protector, Lully scrie un *Te Deum* pe care îl va dirija el însuși la 6 ianuarie 1687. În timpul acestui concert, Lully se va răni serios la picior cu bastonul cu care dirija. În urma refuzului de a fi operat, La 22 martie 1687, „dictatorul muzical” al Franței se va stinge din viață, înconjurat de onoruri și lăsând în spate o avere imensă.

Jean Baptiste Lully a fost un om de mare ambiție, a cărui carieră s-a construit prin lovituri de teatru și intrigi. Cu toate acestea, moștenirea muzicală a acestui italian, devenit francez, va influența muzica europeană până târziu, stilul creat de el va fi adoptat în multe țări, devenind obligatoriu pentru orice muzician „serios”. Inovațiile aduse de marele compozitor în folosirea orchestrei, în dezvoltarea baletului și în structura tragediei lirice aveau să aibă ecouri adânci în muzica europeană. În secolul al 19-lea. Marii compozitori ce i-au urmat, precum Jean-Philippe Rameau și

Christoph Willibald Gluck îi vor urma modelul. Suitele sale instrumentale pentru trompete și instrumente de coarde se vor impune ca gen orchestral. Probabil că marele muzician nu a fost nici mai bun nici mai rău decât alții, dar a avut șansa ca Destinul să-i ajute eforturile și să-l așeze într-o poziție extrem de privilegiată. Posteritatea a dovedit cât de mare personalitate a fost în lumea muzicii.

François Couperin „Le Grand” (1668-1733) a fost, în calitate de muzician al Regelui Ludovic al XIV-lea, cel mai mare organist și clavecinist al epocii. Meritele sale sunt subliniate de funcția de maestru organist al Capelei regale, „maître de clavecin des Enfants de France” și „Ordinaire de la musique du Roy”, asigurând în anii maturității concertele de duminică ale palatului regal. A creat muzică vocală (**Elevations, Leçons des ténèbres, Airs sérieux**), muzică pentru ansambluri instrumentale (**Sonate-trio, Concerts royaux „Les Gouts reuni”**). În „**Grandes Sonates a 3**” propune o sinteză a stilului timpului prin **Apothéose de Lully** și **Apothéose de Corelli**. În afara muzicii de orgă, contribuția sa majoră devine astfel o trăsătură distinctivă a clasicismului francez de la începutul secolului al XVIII-lea.

Ideea acestui concert dedicat lui J.B. Lully provine de la realizarea unui spectacol muzical intitulat „**Regele dansează (Le Roi danse)**” de către regizorul belgian Gérard Corbiau după biografia lui Jean-Baptiste Lully, **Lully ou le musicien du soleil** (1992) de Philippe Beaussant. Ulterior s-a făcut și filmul „Le Roi danse”/ "The King is Dancing" – o producție franceză (2001).